"षादेव एवं कन्यादिषु अपि राशिषु मकरादित एव। एवमेव धनुरादिषुपि इत्यर्थः। यदाह नारदः। "सिंहस्याधिपतिर्भानुश्चन्द्रः कर्कटकेश्वरः। मेषवृश्चिकयोर्भौमः कन्यामिथुनयोर्बुधः। धनुर्मीनयोर्देवेज्यः शुक्रोवृषतुलेश्वरः। शनिर्मकरकुम्भेश इत्येते राशिनायकाः"। "नवमांशा-मेषसिंहसाधे, मेषादयः क्रमात्। क्रमाद्धोमृगकन्यासु ज्ञेयाः स्युर्मकरादयः। तुलामिथुनकुम्भेषु स्युः क्रमेण तुलादयः। अलिकर्कटमीनेषु क्रमात् स्युः कर्कटादयः" इति पी० धा०। अथ होरेयकथनम्

"समसंहमध्ये शशिरविहोरा विषमभमध्ये रविशशिनोः सा" सु०चि०। "पञ्चदशभागात्मकैका होरा समराशिमध्ये प्रथमा चन्द्रस्यापरा सूर्यस्य। विषमराशिमध्ये प्रथमा रवेः परा चन्द्रस्येत्यर्थः। "होरार्केन्दोरोजराशौ समभे चन्द्रसूर्ययोरिति नारदोक्तेः" पी० धा०। अथ त्रिंशांशद्रेक्काणेषाः। "शुक्रज्ञजीवशनिभूतनयस्य बाणशैलाष्टपञ्चविषिखाः समराशिमध्ये। त्रिंशांशकोविषमभे विपरीतमस्माद्द्रेष्काणकाः प्रथमपञ्चनवाधिपानाम्" सु० चि०। समराशिमध्ये क्रमेण प्रथमतः पञ्चानामंशानां शुक्रः स्वामी ततः शैलानां सप्तानां ज्ञोबुधः। ततोऽष्टानां जीवो गुरुः। ततः पञ्चानां शनिः। ततो विषिखाबाणाः पञ्च तेषां भूतनयो भौमः। शुक्रज्ञेत्यादिसमाहारद्वन्द्वः। विषमभे तु अस्मात्समराशेर्विपरीतं ज्ञेयम्। यथा प्रथमतः पञ्चानां भौमः ततः पञ्चानां शनिः ततोऽष्टानां गुरुः। ततः सप्तानां बुधः ततः पञ्चानां शुक्रः इत्यर्थः। अयमेव त्रिंशांशकसंज्ञः इति। यथाह नारदः। "कुजार्कीजज्ञशुक्राणां बाणेषुष्टाद्रिमार्गणाः भागाः स्युर्विषमे ते तु समराशौ विपर्ययात्" इति। द्रेक्काणा राशिदशांशाः द्वादशसु राशिषु प्रथमोद्रेष्काणः प्रथमस्य स्वराशेरधीशस्य, द्वितीयोद्रेष्काणः पञ्चमराशीश्वरस्य, तृतीयः स्वराशितो नवमराशीश्वरस्य। यथा वृषे प्रथमोद्रेष्काणो वृषाधीशशुक्रस्य, स्वाद्वेलपञ्चमकन्याधीशबुधस्य द्वितीयः, तृतीयः स्वाद्वेलनवममकराधीशशनेरित्यर्थः। "स्युर्द्रेक्काणा लग्नपञ्चमनवराशीश्वराः क्रमादिति" नारदोक्तेः पी० धा०। द्वादशांशेशानाह।

"स्याद्द्वादशांश इह राशित एव नेहं होराथ द्रेक्कनवमांशकसंज्ञभागाः। त्रिंशांशकश्च षडिमे कथितास्तु वर्गाः सौम्यैः शुभं भवति चाशुभमेव पापैः" सु०चि०। "इह षड्वर्गे द्वादशांशः सार्द्धसंज्ञद्वयं तत् स्वराशित एवेष्टांशान्तं गणितं भवति यस्तद्राशिस्वामी स द्वादशांशेश्वरः "आरभ्य लग्नराशेस्तु द्वादशांशेश्वराः क्रमादिति" नारदोक्तेः। अन्यच्चरणत्रयं स्पष्टतरम्। तदुक्तं वसिष्ठेन। "लग्नं तदर्द्धञ्च ततस्त्रिभागो नवांशकश्च द्विदशांशकश्च। त्रिंशांशकश्चेति हि वर्गषट्कं शुभं शुभव्योमचराधिपत्यम्। यः पापषड्वर्गभवो हि दोषः पञ्चाङ्गसौम्यग्रहलग्नजातम्। गुणौघमम्भोधिमसोवशाः शुभ्यत्ययेयं खलु राघवस्येति"। तस्मात् सौम्यपापग्रहषड्वर्गसाङ्ग्र्ये सति सौम्यषड्वर्गस्त्रिभ्योऽधिकश्चेच्छुभः त्रिभ्योहीनश्चेदशुभ इत्यर्थः" पी० धा०। अथ गण्डान्तदोषः। "ज्येष्ठापौष्णभसार्पभान्त्यघटिकायुग्मं च मूलाश्विनीपित्र्यादौ घटिकाद्वयं निगदितं तद्गण्डान्तकम्। कर्काल्यण्डजभान्ततोऽर्धघटिका सिंहाश्च मेषादिगा पूर्वान्ते घटिकात्मकं त्वशुभदं नन्दातिथेस्तादिमम्" सु० चि०।

"गण्डान्तं नाम सन्धिविशेषः सचानेकविधः नक्षत्रसन्धिस्तिथिसन्धिर्लग्नसन्धिश्च तथा योगसन्धिः करणसन्धिर्वर्षसन्धिरयनसन्धिर्ऋतुसन्धिर्मासस्सन्धिः पक्षसन्धिर्दिनसन्धीरात्रिसन्धिमध्याह्नसन्धिः प्रातःसायंसन्धिर्निशीथसन्धिश्च। तत्र तिथिनक्षत्रलग्नविशेषाणां यः सन्धिर्नियतकालः स गण्डान्तसंज्ञः। अन्येषां तु सन्धिर्नियतकालः सन्धिशब्दवाच्य एव। तत्रादौ नक्षत्रगण्डान्तमुच्यते। ज्येष्ठा प्रसिद्धा पौष्णं रेवती सार्पभमश्लेषा एषामन्ते घटिकाद्वयम् (४दण्डाः)। तथा मूलाश्विन्यौ प्रसिद्धे पित्र्यं मघा। एषामादौ घटिकाद्वयं च गण्डान्तनाम। तथा च रेवत्यश्विन्योरश्लेषामघयोर्ज्येष्ठामूलयोरन्तरालवर्त्तिघटीचतुष्टयं नक्षत्रगण्डान्तमशुभदम् तदुक्तं रत्नमालायाम्। "पौष्णाश्विन्योः सार्पपित्र्याख्ययोश्च यच्च ज्येष्ठामूलयोरन्तरालम्। तद्गण्डान्तं स्यान्नुनौडिकं हि यात्राजन्मोद्वाहकालेष्वनिष्टमिति"। यत्तु वसिष्ठेनोक्तम् "यदन्तरालं पित्रसार्पयोश्च मूलेन्द्रयोराश्विनपौष्णयोश्च। सस्सन्धि गण्डान्तमिति त्रयं तद्द्वयामप्रमाणं शुभकर्महन्तृ इति"। यामः प्रहरो नक्षत्रभोगस्येति शेषः। नारदोऽपि "सार्पेन्द्रपौष्णधिष्ण्यान्ते षोडशांशा भसन्धयः। तदग्रभेष्वाद्यजाताः पापागण्डान्तसंज्ञकाः। उभं सन्धित्रितयजं गण्डान्तत्रितयं महत्। स्वल्पं जन्मयात्रादिविवाहस्थापनादिषु"। षोडशांशो नक्षत्रभोगस्यार्द्धप्रहर इति यावत्। आद्यजाताः षोडशांशाः। तदेतद्दोषमहत्त्वात्प्रत्यस्त्रच-